

DOI: [HTTPS://DOI.ORG/10.37075/AIR.2022.04.04](https://doi.org/10.37075/AIR.2022.04.04)

ПРЕСТЪПЛЕНИЕТО ПРЕЛЮБОДЕЯНИЕ
СПОРЕД ОБИЧАЙНОТО ПРАВО НА БАЛКАНСКИТЕ НАРОДИ

THE CRIME OF ADULTERY
UNDER THE CUSTOMARY LAW
OF THE BALKAN PEOPLES

Нели Радева¹

SUMMARY

The customary law of the Balkan peoples has its antecedent in the centuries-old patriarchal tradition that dominates the Balkans. It is characterized by its conservatism. Thanks to which many legal concepts and institutions have been preserved. Customary law is a set of customs established among the population, which are not codified by state authorities, but have the character of informal law. One of the criminal acts against morals, which is sanctioned by the customary law code of the Balkan nations, is adultery. The presence of so much information in the folk folklore of Bulgarians, Serbs, Montenegrins, etc., makes it difficult to answer the question of where the customary regulations sanctioning it first appeared. Due to patriarchal traditions, morals and strict punishments, the act of adultery was rare among the Balkan peoples during the years of Ottoman rule.

KEY WORDS

Customary Law; Crime; Adultery; Fornication; Punishment; Balkan Nations

---

¹ Гл.ас. д-р Нели Радева, Юридически факултет, УНСС, катедра „Публичноправни науки“, e-mail: nradeva@unwe.bg (Ch. Assist. Prof. JD Neli Radeva, Faculty of Law, UNSS, Department of Public Legal Sciences, e-mail: nradeva@unwe.bg). Публикацията съдържа резултати от изследване, финансирано със средства от целева субсидия за НИД на УНСС по договор № НИД НИ-16/2021.

Обичайното право на българите, сърби, албанци и останалите балкански народи има своята предистория във вековната патриархална традиция, която господства на Балканите. Обичайното право представлява съвкупност от обичаи, установени сред населението, които не са кодифицирани от държавните органи, а имат характер на неформално право. Общността е тази, която решава и санкционира всяко поведение, което се отклонява от установените норми². Обичайното право на посочените народи съществува и се прилага още от преди създаването на техните държави. В последствие много от неговите разпоредби са включени в държавното законодателство на отделните балкански страни.

През Средновековието законодателството на отделните държави се създава на основата на обичайните разпоредби. Характерно още за този период е, че за държавното законодателство е невъзможно да достигне до всеки индивид и то оставя регулирането на частноправните отношения на обичайното право и налага колективна отговорност на семейството, селото и енорията като основни социални и териториални единици. Въпреки че законодателните функции на държавното управление включват и нормативното определяне на наказанията, от запазените писмени документи косвено може да се види, че в средновековното право държавата дълго време запазва обичайноправните разпоредби относно наказанията и престъпленията³.

Обичайното право на балканските народи се запазва и доразвива в годините на османското владичество. В условията на чужда власт то се превръща във важен регулатор на социалните и обществени отношения на хората.

Едно от престъпните деяния санкционирани от обичайното право на балканските народи е **прелюбодеянието**. Обикновено под понятието прелюбодеяние се разбират сексуалните връзки между партньор, сключил брак, и някой друг, който не му е съпруг или съпруга, в писанията под прелюбодеяние се разбират и връзките между неженените.

* * *

---

² С. Ковилоски. Записите на Кузман Шапкарев за машко-женските односи и македонското обичајно право. – Палимпсест. *Меѓународно списание за лингвистички, книжевни и културолошки истражувања* 1 (2016), с. 119. <https://www.academia.edu/>. [visited: 28.07.2023; 19:10].

³ Н. Ф. Павковић. О појмовима обичајно право и правна етнологија – антропологија. *Студије и огледи из правне етнологије. Етнолошка библиотека. Посебна издања. Књига 7*. Београд, 2014, с. 15 – 16.

Съгласно учението на Стария Завет прелюбодеянието е грях повече телесен, отколкото духовен. Забранено е от седмата заповед: „**не прелюбодействай**“ (Изх. 20:14). Според Иисус Христос всеки блуден, похотлив поглед, всяко блудно предразположение на духа е вече прелюбодеяние: „**Аз пък ви казвам, че всеки, който поглежда на жена с пожелание, вече е прелюбодействал с нея в сърцето си**“ (Мат. 5:27 – 28). Затова според учението на Спасителя прелюбодеянието е единствената основателна причина за разтрогване на брака. Ако човек се развежда с жена си или жената с мъжа по някаква друга причина, това дава повод на напуснатия да извърши прелюбодеяние⁴.

Въпросът за прелюбодеянието е уреден и в средновековното законодателство на страните от Балканския полуостров. Така например според Еклогата „**който прелюбодейства с омъжена жена, да се отреже носът и на него, и на прелюбодейцата, след като ѝ бъде отрязан носът, да вземе собствените си вещи, които е донесла на мъжа си, а пък прелюбодеецът не се разлъчва от жена си, при всичко че му е отрязан носът...**“⁵, чл. 27. Отново в същия законодателен сборник е предвидено бой и заточение за този мъж, който блудства (чл. 19, 20) и съпругът, който допуска жена му да прелюбодейства (чл. 28).

Законът за съдене на людетe (ЗСЛ) също определя прелюбодеянието за тежко престъпление. При наличието на това деяние ЗСЛ допуска съпрузите „да се разлъчат“ и се подчертава, че „**всички людски безчинници ще бъдат съдени във великия божи съд**“⁶. Предвижда се членовредително наказание: отрязване на носа при блудство и въобще за престъпления срещу половата неприкосновеност.

Въпросът за прелюбодеянието и блудството е уреден в Синтагмата, където е казано, че „**блудството е изпълнение на похотта, извършено с някого без обида към друг, а прелюбодеянието е клевета и обида към чужд съюз**“⁷. Наказанието и за двете деяния е покаяние. В Синтагмата е казано, още че жена, която е извършила прелюбодеяние следва

⁴ За заповедта „Не прелюбодействай!“, https://www.pravoslaviето.com/docs/bozhi_zapovedi/7_ne_preljubodejstvaj.htm

⁵ П. Петров, и Г. Петрова (съст.). *История на българската държава и право. Извори 680 – 1944*. София, Албатрос, 2000, с. 50 – 51.

⁶ *Ibid*, с. 58.

⁷ М. Андреев. Един непроучен препис на Синтагмата на Матей Властар. *Известия на Правния институт* 1 – 2 (1955), с. 298.

да бъде хвърлена в манастир. Съпругът ѝ може, ако реши в рамките на две години да я приеме обратно⁸.

В Синтагмата е уредена и възможността съпругът да убие прелюбодеецът в момента на извършване на изневярата със съпругата му. Но той няма право да убие съпругата си, която е извършила прелюбодеяние.

Обичайното право на балканските народи също определя прелюбодеянието като особено тежко престъпно деяние. Българското общество например го осъжда много по-строго, когато е извършено от жена и значително по-леко, когато е от мъж.

Съгласно обичайно правните разпоредби честта на къщата е в жената. Когато жената е честна, и къщата е такава. Обратното в случай че жената е безчестна, то и къщата е безчестна. Извършеното от нея деяние е опозорителното за дома ѝ, за семейството ѝ, а не само за нея. Според българското обичайно право мъжът има право да убие прелюбодейката и любовникът ѝ⁹. Обичайното наказателно право забранява да се търси отговорност на съпруга за извършеното от него убийство. В своите материали Бобчев обяснява, че не във всички български селища се е пристъпвало към това наказание. Според народните разбирания: **„развратниците особено жени, вред дето ги има се преследват, защото вярват, че там дето ги има такива, селото не може да види „хаир“**¹⁰. Наред със смъртното наказание, съпругът има право, ако реши и да я натири на баща ѝ. В случай че имат дечица, **„той има право да я наложи с хубаво дърво“**. За тези негови действия отново не се търси отговорност¹¹. Наред с изброените наказания, народният обичаен кодекс е допускал и остригване на косите на прелюбодейката.

Българският народ се страхува, че Бог ще накаже самото село, ако то търпи подобни грехове и, че ще го сполети голямо нещастие: градушка, жега или друга напаст.

Що се отнася до прелюбодеянието на мъжа, той не извинява напълно „греховете“ му. На тях също следва да им се търси отговорност за измяната и изневярата, въпреки че е по-снизходителен към него, имайки пред

⁸ Ст. Бобчев. *Сборник на българските юридически обичаи*. Пловдив, Единство, 1896, с. 258.

⁹ Ан. Примовски. *Към въпроса за поминъка и обичайното право в Странджанския край*. София, БАН, 1958, с. 136.

¹⁰ *Ibid.*, с. 77.

¹¹ Д. Маринов. *Българско обичайно право*. София, Марин Дринов, 1995, с. 151.

вид, че „той е мъж“ и се е свикнало да се гледа на неговото прегрешение, като не толкоз засягащо и уронващо домашната честта¹². Жената на прелюбодеецът също има право да търси от него отговорност. В запазените сведения се разказва за случаи, в които тя взима кобилицата и раздава сама правосъдие.

Освен престъплението прелюбодеяние е познато на обичайното наказателно право и терминът **блудство**. Народът определя като „**безпътна работа**“ връзката между мъж и жена, които нямат брак¹³. Според народния обичаен наказателен кодекс е тежко престъпление блудството извършено от мъж, жена, ерген или мома. Има и български райони, в които блудството, извършено с вдовица е определяно като по-леко престъпно деяние (Севлиевско). Особено тежко се осъжда блудство между роднини.

Във връзка с прелюбодеянието следва да се разгледа и деянието на жена, която след сватбата се окаже, че не е „чиста“. Обичайният наказателен кодекс осъжда и счита за голям грях, такова провинение. След като това бъде установено, свекърът има право да я заплюе, а след него я заплюват гайдарят, жените участващи в експертизата по установяването, дали е „чиста“. След това младоженецът по обичай я бие с дърво, като през цялото време я пита откого е „не чиста“. След това и нанася побой и свекърът. Ударите са придружени с обиди. Когато приключат с побоя, я обличат в дрипи, и така натоварена на кола, или шейна (ако е зимно време), я откарват на реката (ако има такава) или на кладенеца. Бива окъпана пред всички с цел да остави нещастieto и срама си там¹⁴. Това наказание се налага с цел да бъде за пример пред останалите моми, булки и жени. На момъкът се дава право на избор – той може да я върне на баща ѝ, или да я прибере в дома си. По обичай не се търси отговорност от свекъра, свекървата, момъка и роднините му за боя, къпането, обидите или унижението нанесени на булката.

Много общи черти се откриват между обичайно право на регионите Сърбия, Черна гора, Албания, Македония и България, по отношение на разглежданото греховно деяние. Тези балкански народи също строго осъждат престъплението прелюбодеяние.

¹² Ст. Бобчев. Народното-брачно право в юридическите ни пословици и поговорки. *Юридически преглед* 8 (1923), с. 322.

¹³ Ст. Бобчев. *Българско обичайно наказателно право*. София, БАН, с. 234.

¹⁴ П. Оджаков. Материали по обичайното народно право: семейно, наследствено и брачно. *Юридически преглед* 12 (1895), с. 552 – 553.

Така на пример в Сърбия по обичай, когато изневярата е извършена от жена, наказанията, които са налагани, са остригване и отрязване на: ухото, носът ѝ или върха на ухото или носа.

Обичайният наказателен кодекс на сърбите предвижда за момиче, което ражда дете без брак и след това го убива, смъртно наказание. Последното се изпълнява чрез убиване с камъни. По обичай следвало хвърлянето на камъни да започне от най-близките ѝ, последвани от останалите съселяни¹⁵.

Наред със Сърбия и в Херцеговина се спазват обичайните наказателни разпоредби и съпрузите са отрязвали носовете на неверните си съпруги. Чрез тези членовредителни наказаният е трайно „белязан“. По този начин цялото общество знаело за престъпното деяние извършено от осакатения.

Сведения за обичайното право в Черна Гора потвърждават, че основната част от запазените народни разпоредби приличат и дори са еднакви с тези на българите и сърбите. За престъплението прелюбодеяние информация получаваме от народния им фолклор и църковните им книги и кодекса на княз Данило¹⁶.

Рядко срещани са при черногорците извънбрачните провинения, тъй като са смятани за голямо оскърбление и срам. При изневяра от страна на съпругата, съпругът има право да я изгони. Както и по нашето обичайно право, ако я завари към момента на извършване на прелюбодеянието има право да убие мъжът, с който му изневеря, без да му се търси отговорност, а на нея да ѝ отреже носа. По този начин и тук невярната съпруга служи за пример на останалите членове на обществото. В случай че вдовица има непозволена връзка и има дете от законния ѝ брак, бива изгонена от дома ѝ, без да има право на каквото и да е имущество от починалия си съпруг. При връзка между близки роднини и двамата са убивани, тъй като се е смятало, че са извършили богохулство¹⁷.

По обичай, ако мома забременее без брак, бива изгонена от бащиния дом и трябва сама да се грижи за детето. Извършеното от нея деяние е определяно като голям срам. От запазените у нас сведения, българският народ се отнася по-жестоко с такава жена. Обикновено по нашите земи бременната мома била връзвана в чувал и хвърляна в дълбока вода. Така

¹⁵ Павковић (2014), с. 21.

¹⁶ М. Ivanovic. *Balkanski sukobi 1905.-1941. Običajno Pravo u Crnogoraca*. Zagreb, Naklada Putovi, 1944, https://www.academia.edu/24735174/BALKANSKI_SUKOBI_1905&nav_from=7b7cc33f-24e2-4757-a48c-9d4047da778d&rw_pos=0, p. 1 [visited: 28.07.23; 17:30].

¹⁷ *Ibid.*, pp. 4 – 6, 16.

българите се надявали, че ще се спасят от Божието наказание, което се изразявало в суша, градушки и други природни бедствия.

Ролята на обичайното право на черногорците е особено голяма при съставянето на кодекса на княз Данило I, който е приет през 1855 г. по негова инициатива. В чл. 72 се узаконява обичайноправната разпоредба, която регламентира правото на съпруга да убие жена си и любовника ѝ. Що се отнася до изневеряващ съпруг, той също следва да бъде наказан „най-строго“. Поради факта, че в кодекса не е посочено какво да е наказанието, следва да се приеме, че се е определяло от обичая. Освен това се предвижда изневярата на мъжа да бъде доказана пред съда от четирима достойни мъже.

В законника е регламентирано и смъртно наказание за вдовица, девойка или друга жена, която за да прикрие срама си удуши новороденото си дете¹⁸.

Кодексът на Данило обективира в себе си обичайноправни норми и е ценен източник на информация не само за обичайното право на черногорците, но и за останалите балкански народи.

Според разпоредбите на обичайното право на македонската етнографска общност също, както и на българския, сръбския и т.н. всеки грях се наказва.

Най-тежкото наказание в обичайното право е смъртното. Налага се и за грехове, прегрешения, които освен че унищожават личната чест на жената и са заплаха за семейната и колективната чест на общността. Те заплашват обществения ред, което е достатъчен аргумент да бъдат наказани с най-тежкото наказание¹⁹. Примери за греховно и неморално поведение, което се наказва със смъртно наказание има много в изворите²⁰.

Мъжът не носи наказателна отговорност за убийството на жена си, заради изневяра, в случаите, когато тя е хваната на местопрестъплението. За това свидетелстват и записаните народни приказки от К. Шапкарев: „**Нечестността на една жена**“ и „**Друга приблизителна**“²¹. Наро-

¹⁸ *Ibid.*

¹⁹ И. Јакимовска. Телесни казни според македонското обичајно право. *Телото: етнолошко-антрополошка студија*. Скопје, Слово, 2009.

²⁰ Јел. Цветановска. Институцијата село како суд во традициското народно право на македонците. *EthnoAnthropoZoom* 8 (2010), с. 169 – 170, <https://doi.org/10.37620/EAZ1080160c>.

²¹ К. Шапкарев. *Сборник от български народни умотворения. Т. IV. Български приказки и верования с прибавление на няколко македоновлашки и албански*. София, Български писател, 1973, с. 61 – 64.

дът осъжда, липсата на реакция от страна на мъжа. Той е считан за малодушен, че му липсва мъжественост. За македонците е по-добре да си и убиец, отколкото мъж, който цял живот ще бъде белязан като човек, който е простил на жена си, когато тя явно „му клавала срам“. В същото време примерите за жестоко репресивно наказание на прелюбодейка са били ефективно средство за предотвратяване на други подобни случаи, тъй като „всеки който е бил такъв ще се срамува от себе си“ (сите сетне кои беа такви ќе си се смадрија)²². В случай че съпругът реши да не я убие има право да я пребие. Така прелюбодейката може да бъде бита от мъжа си, а ако той е бил на работа, отговорен за побоя е свекърът.

От запазените материали разбираме, че смъртното наказание на грешните жени се изпълнява по особено жесток за съвременните разбирания начин. Например според едно народно предание, турчин имал връзка с млада девойка от селото. Тя забременяла, а когато родила детето го хвърлила в лозето. Когато научили за това се събрали всички селяни. Жената я вързали за два коня, по един крак за всеки кон, объркали конете, единия отляво, другия отдясно, и я разчленили²³. Такива сведения са запазени в материалите събирани и от много други села. Това била и причината моми и вдовици, родили без брак да пристъпят към убийство на новородено, защото това се явява единственото възможно решение за да се спасят от народното неодобрение. Тези от тях, които не можели да убият новороденото го оставяли пред църковната врата с надежда, че някой ще се погрижи за него и ще го отгледа²⁴.

Обичайното право предвижда и разнообразни наказания за нечистата булка. След като е била битата нечестната булка, била помолена да посочи с пръчка съучастника/съучастниците в греха. Наред с боя нечестна булка се наказвала и с публично унижаване, както и у нас тя е развеждана качена на магаре, обърната към задницата му, като често в ръцете или устата ѝ е поставяна опашката на магарето и е завеждана до дома на родителите ѝ. Там тя е оставяна без надежда да бъде взета от мъжа ѝ. Били допустими изключения, ако родителите ѝ платят богат откуп на опозорения младоженец, той можел да я прибере²⁵. Описаният метод на

²² Якимовска (2009).

²³ *Ibid.*

²⁴ К. Шапкарев. *Сборник от български народни умотворения. Т. I. Обредни песни, народни обичаи.* София, Български писател, 1968, с. 647.

²⁵ *Ibid.*, с. 466.

унижаване можел да се прилага и към момиче-копелана²⁶, като се допълвал от поставяне на дете-копеле на ръцете ѝ, за да го носи „**како кандилце**“. Такова момиче е изолирано от общността, никой не желае да общува с нея²⁷.

Мъжете и жените не винаги са били еднакво наказвани за едно и също престъпление, най-добрият пример за което е изневярата. Сведения за това получаваме и от Шапкарев:

„нарушувањето на сопружничката верност од страна на мажот не бие толку во очи, макар и одреден маж да се смета од секого за нечесен. Нарушувањето на истата верност од страна на жената многу го компромитира сопружништвото, дел од кое го прави таква жена, и последната се презира од секого и секој ја одбегнува неа, како од оган“.

Нарушаването на сопружеската верност от страна на мъжа не е толкова забележимо, дори ако даден мъж се смята от всички за нечесен. Нарушаването на същата верност от страна на жената силно компрометира сопружеската връзка и жената е презирана от всички и всички я отбягват като от огън.²⁸

Следователно наказанията за изневяра от жена, както бе посочено са многобройни и тежки, докато изневярата от мъж изобщо не се е наказвала²⁹.

Съпоставяйки обичайно право на отделните етнографски общности по отношение на прелюбодеянието напълно разбираемо откриваме много общи черти, дори еднакви поговорки, пословици и извори.

Албанското обичайно право също както и на останалите балкански държави представлява цялостна правна система, регулираща човешкия живот от раждането до смъртта. За албанците честта на жената е част от честта на мъжа. Ако мъжът бъде опозорен чрез жената, това е най-сериозното посегателство върху честта му³⁰.

Що се отнася до прелюбодеянието и според румънското обичайно право ако мъжът е хванал жена си на местопрестъплението има правото да я убие, без да рискува да бъде съден като убиец, или да я изгони от дома. Както и по нашите земи срещано наказание за прелюбодейците

²⁶ *Ibid.*, с. 170 – 171.

²⁷ *Ibid.*, с. 172.

²⁸ Ковилоски (2016), с. 125.

²⁹ Цветановска (2010), с. 174.

³⁰ *Ibid.*

било и развеждане на престъпници голи на гърба на магаре през пазара³¹.

Според турските изследователи османското обичайно право е неразделна част от шериатското право, но се различава от него по своя източник³². Османските правни кодекси, кануннамета са закони, приети по въпроси, които не са регулирани от шериатския закон, а създадени от държавния глава, за да се уредят потребностите на обществото и властта според нуждите на времето³³. Редица автори наричат това право обичайно. Следва да се направи едно уточнение, това обичайно право, което по волята на султана се превръща в закон съществено се различава от обичайното народно право. Наистина при съставяне на законите се използват старите обичаи на покореното население, но в тях са включвани и нови разпоредби, по решение на владетеля.

Наказателните разпоредби от първия султански сборник на Мехмед Завоевателя, отнасящ се до раята: *Fatih'in Umumi Kanunnamesi (Kanun-i Padişahî)*³⁴ са приложими на територията на цялата империя. Предвижда се глоба или бой по петите за изневяра. На прелюбодейците се налага и глоба, чиито размер се определя според имотното им положение. Същото наказание важи и за незаконни сексуални връзки, лицата без брак, които имат такива връзки са глобявани със сто, петдесет, четиридесет или трийсет акчета според възможностите им³⁵.

* * *

Обичайно право на Балканите се характеризира със своя консерватизъм. Благодарение, на който са запазени много правни понятия и институти. В годините на османското владичество приложното поле на обичайното наказателно право на българи, сърби, черногорци, албанци и др. е значително по-ограничено. Причината за това е, че редица деяние се

³¹ I. Ciobanu, și A. Cotruță. Crime și pedepse în Moldova și Țara Românească. *Conferința "Integrare prin cercetare și inovare". Chișinău, Moldova, 9-10 noiembrie 2017*. CEP USM, 2017, R, SJ, pp. 18 – 21, 18. https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/122100 [visited: 31.05.23; 11:15].

³² H. Inalcik. *Osmanlı Hukukuna Giriş ÖRFİ – Sultani Hukuk ve Fatih'in Kanunlari*. *SBFDergisi* 13 (1958), pp. 102 – 126, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/37676>, [visited: 23.07.2023; 12:10].

³³ A. Demir. *Hukuk Tarihimiz Açısından Fatih Sultan Mehmet. F. Gedikli. I. Türk Hukuk Tarihi Kongresi Bildirileri*. Istanbul, Oniki Levha, 2014, pp. 117 – 136, 122 – 123, https://cdn.istanbul.edu.tr/FileHandler2.ashx?f=hukuk-tarihimiz-acisindan-fatih-sultan-mehmet_abdullah-demir_636903130625410797.pdf [visited: 20.07.2023; 15:10].

³⁴ Demir (2014), pp. 120 – 121.

³⁵ *Ibid.*, pp. 77 – 78.

преследват и наказват от самата Османска империя. На отделни християнски институции е предоставена власт да правораздават само за отделни престъпни деяния, извършени от покорените народи. Но самите обичаи до голяма степен остават непокътнати или са незначително повлияни от турските.

От всичко казано до тук, може да се направи извода, че обичайното право на балканските народи и в частност разпоредбите отнасящи се до престъплението прелюбодеяние са се развивали, като непрекъснато са си взаимодействали. Наличието на толкова много сведения, затруднява отговора на въпроса, къде са се появили първо обичайните разпоредби. Те обаче дават възможност за съхраняването на патриалхалното семейство на Балканите.

ЦИТИРАНИ ИЗТОЧНИЦИ

Ciobanu Igor, și Cotruță, A. Crime și pedepse în Moldova și Țara Românească. *Conferința „Integrare prin cercetare și inovare“*. Chișinău, Moldova, 9-10 noiembrie 2017. CEP USM, 2017, R, SJ, pp. 18 – 21, 18. https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/122100 [visited: 31.05.23; 11:15].

Demir, A. Hukuk Tarihimiz Açısından Fatih Sultan Mehmet. *F. Gedikli. I. Türk Hukuk Tarihi Kongresi Bildirileri*. Istanbul, Oniki Levha, 2014, pp. 117 – 136, 122 – 123, https://cdn.istanbul.edu.tr/FileHandler2.ashx?f=hukuk-tarihimiz-acisindan-fatih-sultan-mehmet_abdullah-demir_636903130625410797.pdf [visited: 20.07.2023; 15:10].

Inalcik, H. Osmanlı Hukukuna Giriş ÖRFİ – Sultani Hukuk ve Fatih'in Kanunlari. *SBF Dergisi* 13 (1958), pp. 102 – 126, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/37676>, [visited: 23.07.2023; 12:10].

Ivanovic, M. *Balkanski sukobi 1905.-1941. Običajno Pravo u Crnogoraca*. Zagreb, Naklada Putovi, 1944, https://www.academia.edu/24735174/BALKANSKI_SUKOBI_1905&nav_from=7b7cc33f-24e2-4757-a48c-9d4047da778d&rw_pos=0, [visited: 28.07.23; 17:30].

Андреев, М. Един непроучен препис на Синтагмата на Матей Властар. *Известия на Правния институт* 1 – 2 (1955) (Andreev, M. Edin neprouchen prepis na Sintagmata na Matey Vlastar. *Izvestiya na Pravniya institut* 1 – 2 (1955).

Бобчев, Ст. Народното-брачно право в юридическите ни пословици и поговорки. *Юридически преглед* 8 (1923), с. 322. (Bobchev, St. Narodnoto-brachno pravo v yuridicheskite ni poslovitsi i pogovorki. *Yuridicheski pregled* 8 (1923), s. 322.).

Бобчев, Ст. Сборник на българските юридически обичаи. Пловдив, 1896. (Bobchev, St. *Sbornik na balgarskite juridicheski obichai*. Plovdiv, 1896).

Јакимовска, И. Телесни казни според македонското обичајно право. *Телото: етнолошко-антрополошка студија*. Скопје, Слово, 2009 (Jakimovska, I. *Telesni kazni spored makedonskoto običajno pravo*. *Teloto: etnološko-antropološka studija*. Skopje, Slovo, 2009).

Ковилоски, С. Записите на Кузман Шапкарев за машко-женските односи и македонското обичајно право. – Палимпсест. *Меѓународно списание за лингвистички, книжевни и културолошки истражувања* 1 (2016), с. 119 (Koviloski, S. *Zapisite na Kuzman Šapkarev za maško-ženskite odnosi i makedonskoto običajno pravo*. – Palimpsest. *Meѓunarodno spisanie za lingvistički, kniževni i kulturološki istraživanja* 1 (2016), s. 119). <https://www.academia.edu/>. [visited: 28.07.2023; 19:10].

Маринов, Д. *Българско обичајно право*. Софија, Марин Дринов, 1995 (Marinov, D. *Balgarsko običajno pravo*. Sofia, Marin Drinov, 1995).

Оджаков, П. Материали по обичајното народно право: семејно, наследно и брачно. *Юридически преглед* 12 (1895), с. 552 – 553. (Odzhakov, P. *Materiali po običajното narodno pravo: semejno, nasdedno i brachno*. *Juridicheski pregled* 12 (1895), s. 552–553.).

Павковић, Н. Ф. О појмовима обичајно право и правна етнологија – антропологија. *Студије и огледи из правне етнологије. Етнолошка библиотека. Посебна издања. Књига 7*. Београд, 2014, с. 15 – 16 (Pavković, N. F. *O pojmovima običajno pravo i pravna etnologija – antropologija*. *Studije i ogledi iz pravne etnologije. Etnološka biblioteka. Posebna izdanja. Knjiga 7*. Beograd, 2014, s. 15 – 16).

Петров, П. и Петрова Г. (сџст.). *История на българската др̀ржава и право. Извори 680 – 1944*. Софија, Албатрос, 2000 (Petrov, P. i Petrova G. (sast.). *Istoria na balgarskata darzhava i pravo. Izvori 680 – 1944*. Sofia, Albatros, 2000).

Примовски, Ан. *Към въпроса за поминъка и обичајното право в Странджанскиа край*. Софија, БАН, 1958 (Primovski, An. *Kam vaprosa za rominaka i običajното pravo v Strandzhanskia kray*. Sofia, BAN, 1958).

Цветановска, Јел. Институцијата село како суд во традициското народно право на македонците. *EthnoAnthropoZoom* 8 (2010), с. 169 – 170, https://doi.org/10.37620/EAZ10_80160c (Cvetanovska, Jel. *Institucijata selo kako sud vo tradiciskoto narodno pravo na makedoncite*. *EthnoAnthropoZoom* 8 (2010), s. 169 – 170, https://doi.org/10.37620/EAZ10_80160c).

Шапкарев, К. *Сборник от български народни умотворения. Т. I. Обредни песни, народни обичаи.* София, Български писател, 1968 (Shar-karev, K. *Sbornik ot balgarski narodni umotvorenia. T. I. Obredni pesni, narodni obichai.* Sofia, Balgarski pisatel, 1968).

Шапкарев, К. *Сборник от български народни умотворения. Т. IV. Български приказки и верования с прибавление на няколко македоновлашки и албански.* София, Български писател, 1973. (Shar-karev, K. *Sbornik ot balgarski narodni umotvorenia. T. IV. Balgarski prikazki i verovania s pribavlenie na nyakolko makedonovlashki i albanski.* Sofia, Balgarski pisatel, 1973).